

educació permanent, col·lectius vulnerables i autoritarismes quotidians

Q 42

Aquest número ha estat coordinat per David Abril, Universitat de les Illes Balears

editorial

carpeta

Pedagogia de la memòria, una resposta als autoritarismes de gènere

Isabel Carrillo Flores • 5

Un recorregut d'investigació-acció des de la pedagogia de Paulo Freire en l'aprenentatge de l'italià com a L2 en adults

Alessio Surian, Consuelo Surian • 14

Protegir-nos per canviar el sistema, l'experiència de les defensores de drets humans a Mesomèrica

Marusia López • 24

Radicalització, famílies extremistes i altres metàfores: relat d'un viatge enlloc

Alberto Izquierdo Montero i Teresa Aguado Odina • 28

contínua

La pedagogia de l'oprimit, fonament freireà de l'educació popular

Marco Raúl Mejía J. • 37

persones, territoris i experiències

La Participació Ciutadana en els contextos d'exclusió: el cas del barri de la Coma

Rosario Faet Gallur • 85

Removent runes: encarnant els silencis d'un passat violent: una simbiosi necessària

Julia Estela Monárrez Fragós • 90

Educació per a la Salut (EPS) amb Persones que Exerceixen Prostitució (PEP).

Ana Mascaró Garcia • 97

Estratègia Anti-rumors

Ramon Sanahuja • 100

investigació

Sobrietat i riquesa educativa en una època de transició. Educació informal en els moviments de les economies diverses

Antonia de Vita • 107

arxiu

fotografia

«Menos jaulas y más aulas» • 121

dialògica

És l'educació, estúpids!

Salomó Marquès i Sebas Parra • 123

llibres

La "polis" segrestada. Propostes per a una Ciutat educadora

Consol Aguilar • 133

Sumari

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitzi el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i concursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Estratègia Anti-rumors

Ramon Sanahuja, director del gabinet tècnic de migracions de l'Ajuntament de Barcelona

L'origen de l'estratègia

A finals de la passada dècada, durant la crisi econòmica que finalment va desembocar en l'epidèmia de desnonaments, increment d'atur i retallades en els serveis públics, els responsables polítics i tècnics municipals de les polítiques d'immigració, varen començar a rebre moltes consultes de persones que treballaven a associacions i entitats relacionades amb perjudicis i rumors sobre suposades avantatges que gaudien les persones migrades per davant de la resta dels ciutadans. La majoria de les consultes que es plantejaven afectaven sempre a col·lectius immigrants i no tenien cap fonament – suposades avantatges fiscals, discriminació positiva vers els immigrants en els ajuts socials, etc.- es tractava més aviat d'una mirada ambigua amb molts prejudicis sobre la realitat migratòria.

Sovint es tractava de membres d'associacions de veïns i veïnes de barris treballadors de Barcelona que manifestaven molta preocupació sobre els comentaris que fins hi tot els propis membres de l'associació expressaven en públic sense cap mena de rubor i amb total convenciment del que afirmaven era cert.

La insistència de la xarxa d'associacions en la repetició de les consultes, i a l'hora la manca d'informació disponible per poder allunyar qualsevol dubte sobre els rumors, varen fer que els responsables municipals identifiquessin aquest tema com un problema a abordar i per tant, l'Ajuntament va començar a recollir dades estadístiques objectives que clarament desmentien la informació que es difonia com a certa.

Al llarg de l'elaboració del pla municipal d'interculturalitat¹ es va dur a terme un procés consultiu, en què es va preguntar als participants quins eren els factors que facilitaven o dificultaven que les persones d'origen divers a Barcelona poguessin conviure. Les respostes varen anar bàsicament en dues direccions: per un cantó assenyalaven la manca de igualtat, especialment pel que fa a la situació de legalitat de moltes persones migrades residents a Barcelona, però l'altre factor que molt majoritàriament es va destacar, va ser la existència de prejudicis en moltíssimes persones, que feia que la relació entre persones d'origen divers es veiés condicionada de forma molt negativa. Els prejudicis vers les persones migrades, actuen de barrera mental que dificulta la relació i la convivència.

És a dir els rumors, estereotips i prejudicis eren elements claus que feien més difícil assolir els principis municipals interculturals que s'havien marcat el Pla d'interculturalitat: Igualtat, diversitat i interacció.

¹ Pla Barcelona Interculturalitat. Ajuntament de Barcelona 2009. https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/sites/default/files/documentos/web_pla_bcn_cat.pdf

Aquest fet va fer decidir als responsables polítics i tècnics a iniciar una nova política per redreçar el problema.

Un cop identificat l'objecte de la nova política, es va començar a estudiar si existien polítiques semblant en altres ciutats i països: el resultat va ser negatiu. S'identificava l'existència de rumors com un problema molt greu a moltes ciutats europees, però amb resignació s'informava que no podien fer-hi res.

L'excepció eren algunes campanyes en mitjans de comunicació per donar una imatge positiva de la immigració. Algunes d'aquestes campanyes, havien tingut un resultat fins i tot contraproductiu, a banda de un cost astronòmic, que des de l'Ajuntament de Barcelona era totalment inviable.

A l'hora també es va procedir a demanar consell a diferents experts, les respostes obtingudes dels mateixos no varen ser satisfactòries: bàsicament deien que els rumors eren consubstancials a la condició humana i que poca cosa es podia fer.

Per això, es va decidir innovar i crear una nova política en col·laboració amb aquells que primerament varen identificar el problema: el teixit associatiu.

Definicions

Seguint les definicions de la guia pràctica per l'Agent Antirumors del propi Ajuntament de Barcelona “**els rumors**² són declaracions sobre persones grups o esdeveniment que es difonen d'una persona a un altra sense que se'n demostrï la veracitat, que tenen credibilitat no perquè hi hagi proves directes que les sostinguin sinó perquè hi ha molta gent que se les creu”.

Els rumors, es difonen i circulen perquè sovint s'adeqüen a les conviccions prèvies de qui els accepta a l'hora que els dona suport i els enforteix. En aquest sentit també es podria distingir entre persones que ajuden a la propagació del rumor degut a la seva manca de coneixement i que el propaguen a partir de les cascades d'informació³ – la gent creu en el rumor a partir del moment que una determinada quantitat de gent sembla creure el rumor - d'aquelles que intencionadament propaguen aquest rumors amb ple coneixement de la seva falsedat. En aquest cas estariem davant de persones o organitzacions amb clares intencionalitats polítiques amb l'objectiu de trencar la convivència als barris entre veïnes i veïns de diferent origen. Des de fa dos anys, l'estratègia de l'extrema dreta apunta clarament en aquesta direcció, i en especial reforçant l'estratègia de vincular immigració amb inseguretat.

Per un altre cantó s'entén per **prejudici**⁴ “*l'actitud hostil i desconfiada envers alguna persona que pertany a un col·lectiu, simplement a causa de la seva pertinença a aquest grup*” mentre que **estereotip seria** “*l'atribució generalitzada de determinades característiques d'alguns membres d'un grup al seu conjunt. S'atribueixen qualitats a una persona com a membre d'un grup i no se la jutja per la seva individualitat*⁵”

² Sunstein, C.R “Rumorologia” (Debate, Barcelona, 2010)

³ “Guia pràctica per l'agent antirumor. Com combatre els Rumors i estereotips sobre la diversitat cultural a Barcelona” (Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 2011)

⁴ Allport, Gordon “The Nature of Prejudice”. (1954, Addison.Wesley. Cambridge Massachusetts)

⁵ Mayers, David G. “Psicologia Social” (McGarw Hill, Mèxic, 1995)

⁶ Article 510 del Codi Penal.

⁷ Materials consultables a <https://ajuntament.barcelona.cat/bnacciointercultural/ca/estrategia-bcn-antirumors/xarxabcnantirumors>

*En definitiva, atenent a aquests definicions, podem afirmar que **Els rumors i els estereotips son l'avantsala dels prejudicis que finalment poden comportar accions de discriminació, la qual cosa és un delict.***⁶

A qui s'adreça l'estratègia?

S'adreça a una part de la població que la podem anomenar com la “majoria ambivalent”, és a dir una part molt gran de ciutadans i ciutadanes que tenen una posició ambigua sobre la diversitat i la immigració. No estan inclosos aquí les persones activistes pro diversitat ni pro immigració, ni tampoc aquelles persones directament i conscientment racistes. Per a aquest darrer sector minoritari de la població no queda altre que fer valer la legislació antidiscriminació i la fermesa de les lleis i les polítiques antiracistes i de denuncia.

D'altra banda aquesta majoria ambivalent, pot ser altament influenciable pels rumors i poden fer que una majoria de la població es decanti cap a actituds d'hostilitat, cosa que realment complicaria molt la convivència intercultural a la nostra ciutat. És a aquest conjunt de persones a qui s'adreça la estratègia.

Qui executa l'estratègia?

Des d'un primer moment i aprofitant la motivació de les associacions i de persones individuals es va decidir involucrar l'associacionisme. De la mateixa forma que els rumors s'estenen amb el boca orela individual, per atacar-los s'havia d'actuar igual, de forma individual de persona a persona.

Tanmateix, també es van tenir en compte estratègies de aliances amb medis de comunicació que poden ajudar a difondre informació.

Ara bé, l'experiència ens mostra que una part important de l'èxit de la propagació del rumor es deu a la utilització d'elements emocionals, més que racionals, a l'empatia amb l'interlocutor, per tant calia també utilitzar aquestes estratègies en la comunicació interpersonal per desmuntar i aturar els rumors.

Ràpidament es va detectar com un element clau la realització d'una formació específica a aquelles persones que a títol personal o com a membres d'entitats volien combatre els rumors, prejudicis i estereotips que existeixen cap als ciutadans barcelonins d'origen immigrant. És a dir, convertir-se en la pràctica en “agents antirumors”.

Com s'executa?

A banda de l'existència de materials de comunicació⁷, vídeos etc., el punt clau de l'estratègia Antirumors passa per dur a terme un **curs de formació de 12 hores** on s'aprofundeix en el coneixement de la naturalesa del rumor i en diferents formes per poder desmuntar i contraposar o com a mínim trencar les *cascades d'Informació*.

La utilització de conceptes teòrics es barregen durant aquestes 12 hores de formació amb elements de pràctica a través del teatre social: l'objectiu és desenvolupar habilitats individuals per poder contraposar els rumors.

Aquestes sessions ofereixen, des d'una perspectiva multidisciplinària, informació, pautes relacionals i eines comunicatives destinades a desactivar rumors.

La figura de l'Agent antirumors és peça clau i agent actiu fonamental per a l'execució i reforç de l'estratègia, i considera que l'agent té quatre dimensions o àmbits d'acció i sensibilització diferenciats: el diàleg interpersonal, la pròpia entitat, els mitjans de comunicació i el treball en xarxa:

- a. **la sensibilització a través del diàleg interpersonal:** és la que es pot realitzar cara a cara, en contextos informals, quotidians i moltes vegades improvisats.
- b. **la sensibilització dins de la seva pròpia entitat:** d'una banda, es tracta del treball intern d'adhesió que pot desenvolupar-se a través de promoure debats en el si de l'entitat sobre la diversitat cultural, reptes, oportunitats, convivència, rumorologia, promoure la formació dels membres de l'entitat entorn d'aquests temes, fer difusió interna dels materials i informacions disponibles, etc. D'altra banda, un treball extern que, com a entitat, es desenvolupen projectes i accions concretes que s'encaminin a la sensibilització al conjunt de la ciutadania.
- c. **la recerca de col·laboració per part dels mitjans de comunicació:** l'Agent antirumors ha de treballar en la implicació dels mitjans de comunicació i xarxes socials, tant propis (web, facebook, butlletí, mailing...) com externs (ràdio, premsa, tv, etc.). És particularment important la seva incidència en els mitjans de comunicació local, per exemple, proposant articles, entrevistes i continguts que posin en dubte els rumors existents i que ofereixin una visió positiva de la diversitat cultural que existeix a la nostra ciutat.
- d. **Treball en xarxa:** hem de tenir present que un dels principals objectius d'aquesta figura es va impulsar a través del treball en xarxa. Així, com si es tractés d'una taca d'oli, l'Agent antirumors potenciarà l'adhesió de noves entitats a la xarxa, informant-les i sensibilitzant-les sobre la importància de la lluita contra els estereotips, prejudicis i rumors com a forma de millorar la convivència a la ciutat.

Al llarg dels darrers 9 anys milers de persones ha pogut formar-se com a agents Antirumors i en el seu dia a dia han ajudat a trencar aquestes percepcions tant negatives i estereotipades sobre els immigrants.

La consolidació d'una xarxa d'entitats, la Xarxa Antirumors, ha estat clau per consolidar la política, ajustar-la i modular-la en funció dels canvis que es duïen a ter-

- ⁸ Aitor Hernández Carr, Eva Alfama, Toni Rodón, SÒCOL-Tecnologia Social “Avaluació estratègia Antirumors de Barcelona”.
- ⁹ Enquesta de Serveis Municipals. Ajuntament de Barcelona. I baròmetre Municipal. Ajuntament de Barcelona

me en el territori. Les prioritats de treball de l'estratègia s'acorden conjuntament amb les entitats a través d'una organització conformada per un grup d'estratègia i grups de treball temàtics.

Un altre aspecte fonamental ha estat la possibilitat d'anar desenvolupant accions, projectes, activitats culturals... és a dir tot un catàleg d'activitats que es porten a terme en el territori i que ajuden a lluitar contra els rumors, els estereotips i els prejudicis.

Una primer avaluació, duta a terme en 2014⁸, va concloure que l'estratègia havia estat un èxit almenys per aturar l'existència de rumors en el si de les pròpies organitzacions socials i veïnals de Barcelona. Aquest fet pot semblar menor, però és clau, atès que el teixit social és el primer nivell de proximitat en la lluita contra els rumors. Si els membres de les entitats de proximitat no estaven convençudes, la tasca hauria estat impossible.

Conclusions

Podem afirmar que aquesta nova proposta de política pública ha estat molt ben acollida per part de la ciutadania en general com per part d'altres administracions que s'han adreçat per conèixer l'experiència de Barcelona.

Aquestes iniciatives només tenen èxit si s'impulsen des de la base a partir de treballar amb consensos importants en el conjunt de la societat civil, no només entitats vinculades amb àmbit d'immigració sinó també i sobretot amb el conjunt d'actors socials (comerç, cultura, associacions de veïns, món acadèmic, etc.). Aquests actors són molt més eficaços que la pròpia administració a l'hora de desmentir aquests rumors i això obliga a aquesta coresponsabilitat.

El desenvolupament d'aquesta estratègia va coincidir en el temps en un moment on la crisi econòmica va afectar de forma molt important al conjunt de Catalunya i Barcelona. El nivell de desocupació va créixer molt en molt poc temps, i això va afectar a la situació personal de moltes famílies i persones. La percepció de la immigració com a problema entre els conjunt de la ciutadania de Barcelona s'ha mantingut baixa en tots els estudis de percepció duts a terme per l'Ajuntament almenys fins juny de 2019. El percentatge de persones que esmenten que la immigració és un problema greu per Barcelona es manté per sota del 3,5% en el baròmetre municipal des de 2012⁹.

D'altra banda també és molt important adequar l'estratègia a cada territori o barri atès que els àmbits afectats per la rumorologia són diferents i responen a factors locals. Per aquest motiu és molt important investigar aquestes característiques des d'una perspectiva local de barri.

També podem afirmar que moltes persones que per convicció estan en contra dels rumors s'han trobat durant molt temps orfes d'arguments i informació. En

aquest sentit l'estratègia ha servit per dotar-los d'instruments que reafirmen la seva actitud ètica i moral i així, han vist reforçats els seus posicionaments.

La creació d'aquesta nova política ha cridat l'atenció a moltes altres ciutats que compartien problemàtiques similars. Una prova de la universalitat d'aquesta innovadora política és que ha estat adoptada i replicada per altres municipis a Espanya (Getxo, Tenerife, Sabadell) i d'arreu d'Europa (Nuremberg, Lublin, Limerick,...) amb el suport del Consell d'Europa¹⁰ i fins i tot als EE.UU i al Canadà.

Un aspecte important és la necessitat de una coherència global a tot l'Ajuntament tant en les polítiques com en els discursos que es duen a terme. Tota l'acció de govern ha d'adoptar la perspectiva intercultural, sinó l'estratègia Antirumors perd coherència i efectivitat.

A l'hora, també cal ser molt conscients que la política Antirumors només té sentit si els programes bàsics de garantia de igualtat d'oportunitat (accés a educació, salut, treball, etc.) funcionen correctament. Finalment, esmentar que els dos darrers anys el context polític i comunicatiu ha canviat radicalment, l'emergència de nous partits xenòfobs en el panorama polític espanyol està tenint una gran influència en la opinió pública, atès que s'observa una normalització dels discursos anti-immigració en molts medis de comunicació generalistes. A diferència dels rumors, *les fake news* estan fabricades intencionadament, i s'estan centrant especialment en l'àmbit de la migració. Aquesta estratègia que cerca trencar la confiança entre veïns i veïnes i marcar un clar discurs de "ells" vs. "nosaltres" disposa d'importants suports en les xarxes socials que fan molt més difícil i complexa la tasca de desmuntar-la. En aquest sentit, s'està duent a terme una revisió de l'estratègia per fer front a aquesta nova realitat de forma complementària a la tasca de denúncia sistemàtica del racisme i la xenofòbia que es ve duent a terme des del programa municipal de lluita contra la discriminació i des de la Oficina per la No Discriminació de l'Ajuntament de Barcelona¹¹.

¹⁰ Intercultural Cities program (Consell d'Europa) <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/anti-rumours>

¹¹ <https://ajuntament.barcelona.cat/oficina-no-discriminacio/ca>